

ВИКОРИСТАННЯ ЕХІНАЦЕЇ В МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Кіш П.П., Когутич А.І.

Ужгородський державний університет, м. Ужгород

Виникнення і прогресування любого захворювання пов'язане з порушенням адаптації і захисних сил організму. В основі фітопрофілактики різних захворювань внутрішніх органів лежить використання лікарських рослин, які підвищують специфічну і неспецифічну резистентність організму.

В останні роки зростає зацікавленість до рослинних адаптогенів завдяки їх політропним властивостям, в тому числі до препаратів ехінацеї [8].

Ехінацея стародавня лікарська рослина Північної Америки. Відомі шість її різновидностей:

ехінацея вузьколиста, ехінацея бліда, ехінацея пурпурова, ехінацея темно-коричнева, ехінацея парадоксальна, ехінацея криваво-червона. Усі шість видів ехінацеї - багаторічні трави [2, 5].

Як лікарські рослини ехінацеї пурпурова і вузьколиста широко застосовувались ще в доколумбовий період індіанськими племенами. Ці рослини вживали для лікування гнійних та довгонезаживаючих ран, опіків, укусів тварин [7].

У літературі є численні дані про наявність у препаратів ехінацеї протизапальних, ранозагоюючих, імуномодулюючих, біостиму-

люючих, протимікробних та противірусних властивостей [6].

Відомо понад 200 препаратів, до складу яких включені різні види ехінацеї. Тільки німецькі фармацевтичні фірми випускають понад 20 лікарських засобів з цієї рослини, таких, як ангонін, бронхофортон, себерсіан та інші.

Механізм імуностимулюючої дії ехінацеї пурпурової (рубденії червоної) добре вивчений німецькими медиками вони і розробили рекомендації по її використанню. В нашій країні рубденія культивується з 1978 року. В медичній практиці використовують корені і траву. Біологічно активні речовини рубденії впливають на різні ланки імунної системи. Алкалоїди стимулюють фагоцитарну активність, блокують циклогеназу і 5-ліпооксигеназу, що забезпечує протизапальну дію. Арабіногалактони індують інтерферон макрофагів, мають потигрибкову дію, активні по відношенню до деяких простіших (лістерії, лейшманії). Глюкопротеїди симулюють активність В-клітин, що супроводжується підвищенням секреції інтерлейкінів-1.

Усі частини ехінацеї мають досить великий вміст жирних олій. Встановлено, що корені ехінацеї пурпурної, вузьколистої та блідої мають насичені та ненасичені жирні кислоти, бетаїн, глікозид, ехінакозид, полісахариди. У наземній частині та коренях рослини виявлені такі біологічно активні мікроелементи, як срібло, молібден, селен, кобальт, нікель, цинк, берилій, ванадій, марганець, стронцій, хром, а також калій та кальцій. Особливої уваги заслуговує той факт, що види роду ехінацеї є значними кумуляторами селену і цинку і тим самим збільшують імунні сили організму. Рівень вмісту всіх біологічно активних речовин і мікроелементів в ехінацеї пурпурної значно вище, ніж в інших видів ехінацеї.

Проблема фармакологічної корекції імунологічної реактивності організму становить один з найголовніших та найактуальніших завдань сучасної медицини. Лікарські рослини мають суттєві переваги над синтетичними препаратами тому, що при їх застосуванні хворий отримує цілий комплекс близьких до організму сполук, які людина краще сприймає, рідше виникають алергічні реакції, відсутній кумулятивний вплив. Деякі лікарські рослини можуть здійснювати вплив на імунітет завдяки змінам функціонального стану кори надниркових залоз, впливу на мембрани лімфоцитів, вміст циклічних нуклеотидів [8]. Водорозчинні фракції полісахаридів ехінацеї - сильні активатори макрофагів, гранулоцитів і особливо, Т-лімфоцитів.

У курей, які одержували екстракти з ехінацеї вузьколистої, констатували підвищення імуноглобулінів у сироватці та антитіл при імунізації людським сироватковим альбуміном.

Очевидно імуностимулююча дія екстрактів пов'язана з активацією імуносистем В-клітин. Тому імуностимулюючу дію проявляли, крім екстрактів, також препарати ехінацин (Німеччина) та ехінофорс (Швейцарія) [10]. Особливо активно ехінацин сприяє фагоцитозу при бактеріальних захворюваннях. Ехінофорс широко застосовується як протимікробний засіб при респіраторних захворюваннях, лімфаденітах, гангрени, ниркових захворюваннях [10].

Глікозид ехінакозид збільшує виділення кортикостероїдів з наднирників. Він є складовою частиною дерматологічного препарату есберитонс (Німеччина). З коренів ехінацеї пурпурової одержують курбїс, грануфінк, номон, простовігал, простокапселн, проститис-драже, тобто препарати, що застосовуються для лікування аденом простати, що супроводиться явищами часткової затримки сечовиділення, а також як протизапальний засіб після аденомектомії у післяопераційному періоді. На експериментальних моделях хронічного гломерулонефриту тварин доведено, що екстракт з кореня ехінацеї пурпурової має виражені діуретичні та салуретичні властивості, значно знижує вміст залишкового азоту, сечовини і креатиніну при хронічній нирковій недостатності. Виходячи з цього, ці препарати ехінацеї були запропоновані в урологічній та гінекологічній практиці.

Встановлено, що фітокомплекси ехінацеї можуть реалізувати свою імунопотенціюючу активність при їх пероральному і парентаральному введенні, що супроводжується посиленням як гуморальної імунної відповіді, так і гіперчутливості сповільненого типу. Порівняльне вивчення впливу настойки і екстракту наземної частини ехінацеї на розвиток імунної відповіді у мишей показано, що у настойки, на відміну ввід екстракту в тих же дозах, відсутні імуностимулюючі властивості. Екстракти ехінацеї використовували на фоні зниженої здатності імунної системи продукувати антитіла. Відмічена в літературі і противірусна дія ехінацеї при грипі, герпесі, віспі, поліомієліті.

Низку лікарських рослинних засобів вживають у комплексній терапії для профілактики та лікування алергії, ревматизму, діатезів, астматичного статусу, дерматозів, в патогенезі яких велику роль має функціональний стан імунної системи [9].

Ехінацея пурпурова у комплексній терапії з нестероїдними протизапальними засобами у хворих на ревматичний артрит достовірно зменшували ознаки запалення, біль, кількість запалених суглобів. Констатовано зниження процесів вільнорадикального окислення ліпідів і активізації антиоксидантного захисту організму.

Проведені дослідження дозволили пропонувати настойку ехінацеї пурпурової для комплексного лікування хворих на ревматичний артрит з метою підвищення фармакотерапевтичного ефекту [7].

Використання настойки ехінацеї пурпурової в комплексному відновлювальному лікуванні хворих на цукровий діабет є патогенетичною терапією, яка сприяє компенсації діабету і підвищує її стійкість, усуває негативні прояви активації процесів перекисного окислення ліпідів. Встановлено також імуномодулюючий вплив ехінацеї на показники імунної системи при алергічних станах у дітей [6].

Порівняльне вивчення дії двох препаратів ехінацеї пурпурної - спиртових настоек із сухого та свіжого кореня показало, що настойка із свіжого кореня ехінацеї викликає пригнічення детоксикуючої функції печінки в усі досліджувані строки. Настойку з свіжого кореня ехінацеї необхідно з обережністю призначати у ворих з гострими та хронічними захворюваннями печінки, а також при комбінованому лікуванні з іншими препаратами, метаболізм яких пов'язаний з функціонуванням монооксигеназної системи.

При трансплантації шкіри рекомендують вживати препарати ехінацеї не тільки завдяки їх імуномодулюючому ефекту, але й завдяки регенеративним кератопластичним діям, здатності прискорювати процеси мікроциркуляції у тканинах, зменшувати випадки неурозу та відшарування трансплантантів. В експерименті на дорослих щурах і на статевонезрілих при карагеновому набряку лапи встановлено наявність протизапальної дії екстракту кореня ехінацеї. Ефект перевершував дію бензидину при місцевій аплікації. Подібна дія спостерігалась у полісахаридів, що були виділені з ехінацеї. Одночас зменшувалась інфільтрація тканини вуха гранулоцитами.

Знайшли своє застосування препарати в онкологічній практиці, де їх застосовують при лейкопенії, що виникає під впливом променевої терапії та дії цитостатиків [1].

Виявлена подібна до кортизону слабка антиміотична дія та антиалергічна дія ехінацеї. Це є

підставою для використання препаратів ехінацеї для лікування лімфоцитарної лейкемії та карциносарком. Завдяки вмісту полісахаридів виявлено ефект ехінацеї при геморагічному пухлинному некрозі. Рекомендується він і при СНІДі.

Препарати ехінацеї не втратили здатності впливати на центральну нервову систему, як і інші рослини адаптогени.

Іридологічні дослідження хворих, що приймали настойку із свіжих коренів ехінацеї пурпурової на 70% етанолі показали, що при проведенні фітотерапевтичного лікування в організмі відбуваються зміни, аналогічні розвантажувально-дієтичній терапії, а також нормалізація кислотно-утворювальної функції. У піддослідній групі пацієнтів зросла працездатність, зникла апатія, підвищувалась кількість лейкоцитів (в 1,4- 1,5 рази) при одночасному зниженню ШОЕ, поліпшувалась робота травного каналу. Порівняльне вивчення в експерименті препаратів з підземної та наземної частини ехінацеї пурпурової показало, що обидва препарати мають противиразкову дію. Існують рекомендації щодо лікування соком ехінацеї виразкової хвороби та гастритів [2, 7].

Значна увага приділяється вивченню цикорієвої кислоти, лектинів, що містяться в ехінацеї [3, 4, 5]. Проводяться дослідження щодо розподілу діючих речовин по органах рослин залежно від фази розвитку та вікової групи. На сьогодні ряд вчених цікавиться механізмом дії хімічних субстанцій, що зумовлюють широкі лікувальні властивості ехінацеї.

Наведені в огляді дані свідчать про широкий спектр фармакологічних властивостей препаратів ехінацеї. Все це дає змогу застосовувати їх у клінічній практиці для лікування різноманітних захворювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балицкий К.П., Воронцова А.П. Лекарственные растения и рак.-К.:Наука. Думка, 1982.-376 с.
2. Губергриц А. Я., Соломченко Н. И. Лекарственные растения Донбасса . - Донецк: Донбасс, 1990.-280 с.
3. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник // Відповід. ред. А.М.Гродінаський.- К: УРЕ , 1992.-544с.
4. Луцк М. Д. , Детюк Е.С., Луцк А.Д. Лектины в гистохимии.-К.:Наука. Думка, 1990.-132с.
5. Порада А. А. Эхинацея пурпурная в условиях лесостепи Украины: Аторф. Дис. ... канд. Биол. Наук.- К., 1993.-23с.
6. Садова О.М. Особливості імунікор. Впливу ехінацеї пурпурової при гострій імунікомплексній патології: Автореф.дис. к.м.н., 1995.-20с.
7. Томілін С.А. Лікарські рослини в терапевтичній практиці. -К.:Держмедвидав. 1969.- 172с.
8. Beuer R., Wagner H. Echinacea Handbuch für Ärzte, Apotheker und andere Naturwissenschaftler.- Berlin. 1990.-177.
9. Fisher H.J., Entis G.N., Winant J.G., Berstein I.L. Manual of allergy and Immunology Diagnosis and Therapy / Ed. J.G. Lawker, N. Fisher, Little Brown and Company.- Boston, 1984.P.45-94.
10. Vogel A. Narodni Liecnik.- Ljubljana. - Zagreb: Mladinska kniga, 1987.-434 s.

РЕЗЮМЕ**Применение эхинацеи в медицинской практике****Киш П. П., Когутыч А. И.**

В статье приводится анализ данных литературы о применении различных видов эхинацей в медицинской практике. Экспериментальные и клинические исследования дают основание для применения настойки и экстракта различных видов эхинацей с использованием различных частей растений для применения с целью повышения иммунитета организма. Лекарственные формы из этих растений имеют выраженное противовоспалительное, иммуномодулирующее, биостимулирующее, противомикробное и противовирусное действия. Эти качества растения дают возможность применения его для повышения неспецифической резистентности при целом ряде заболеваний: воспалительные заболевания бактериального и вирусного происхождения, особенно бронхо-легочной системы, аллергических заболеваний, язвенной болезни желудка и двенадцатиперстной кишки, сахарном диабете, аденоме предстательной железы, хронических заболеваниях мочеполовой сферы и многих других.

Приведенные данные свидетельствуют о высокой эффективности препаратов, изготовленных из эхинацеи, и дают право рекомендовать их для широкого применения в медицинской практике.

SUMMARY**Echinacea usage in the medical practice****P.P. Kish, A.I. Kohutych**

Clinical and exers data are given in the present abstract which support the effectiveness of different kinds of echinacea. It has snown, low toxicity of echinacea' drugs,immunomodulating, antiinflammatory, antioxydant, chimioterapeutic, gastroprotective effects of echinacea' drugs in experimnt and use of echinacea drugs in wide clinical practice.